

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE (FAL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

2018

MATSHWAO: 70

NAKO: Dihora tse 2

Pampiri ena e na le maqephe a 20.

DITAELO LE TLHAHISOLESERING HO MOHLAHLAHLUWA

Pampiri ena e fupere tlhahisolesering e latelang:

1. Bala ditaelo tsena ka hloko pele o araba dipotso.
2. O SE KE wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima karolo e hlahisang dikahare tsa pampiri leqepheng le latelang, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse thehilweng dibukeng tseo o ithutileng tsona. Ka mora moo o bale dipotso tseo, o nto getha tseo o lakatsang ho di araba.
3. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE NNE, e leng:

KAROLO YA A:	Pale/Nobele/Novele	(35)
KAROLO YA B:	Tshwantshiso/Terama	(35)
KAROLO YA C:	Dipalekgutshwe	(35)
KAROLO YA D:	Dithothokiso	(35)
4. Araba dipotso TSE PEDI feela, potso E LE NNGWE ho tswa dikarolong le ha e le DIFE TSE PEDI.

KAROLO YA A: PALE/NOBELE/NOVELE
Araba potso ya pale/nobele/novele eo o ithutileng yona.

KAROLO YA B: TSHWANTSHISO/TERAMA
Araba potso ya tshwantshiso.

KAROLO YA C: DIPALEKGUTSHWE
Kgetha dipalekgutshwe TSE PEDI tseo o ithutileng tsona. Araba dipotso tsa tsona ka BOBEDI.

KAROLO YA D: DITHOTHOKISO
Araba dipotso tsa dithothokiso ka BOBEDI.
5. Sebedisa lenanennetefatso bakeng sa tataiso.
6. Latela ditaelo tse qalong ya karolo e nngwe le e nngwe ka hloko.
7. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
8. Qala karolo KA NNGWE leqepheng LE LETJHA.
9. O eletswa ho sebedisa nako ka moo ho sisintsweng: Sebedisa metsotso e 60 ho ngola karolo ka nngwe.
10. Ngola ka mongolo o makgethe o balehang.

LEQEPHE LA DIKAHARE:

Leqephe lena le tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o lakatsang ho di araba, ntle le hore o bale pampiri kaofela.

KAROLO YA A: PALE/NOBELE/NOVELE		
Araba potso ya pale/nobe/novele eo o ithutileng yona.		
NOMORO YA POTSO	MATSHWAO	LEQEPHE
1. <i>Mahlale a kopane Lekwa</i>	35	5
2. <i>Bosweu ba Lehlwa</i>	35	7
3. <i>Sehlekehleke sa Deidro</i>	35	9
KAROLO YA B: TSHWANTSHISO/TERAMA		
Araba potso ya tshwantshiso/terama eo o ithutileng yona.		
4. <i>Sefi</i>	35	11
KAROLO YA C: DIPALEKGUTSHWE		
Araba dipotso KA BOBEDI tsa dipalekgutshwe.		
5.1 'Sethepu'	18	13
5.2 'Tlwaelo'	17	14
KAPA		
5.3 'Ke ne ke sa kgolwe'	18	15
5.4 'Bontshunyekgare'	17	16
KAROLO YA D: DITHOTHOKISO		
Araba dipotso KA BOBEDI tsa thothokiso.		
6.1 'Fatsheng lena'	18	18
6.2 'Lefu la Morena George VI'	17	19

LENANENNETEFATSO:

Sebedisa lenanennetefatso lena ho nnetefatsa hore na e fela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO	NOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (✓)
A: PALE/NOBELE/NOVELE Dipotso tse kgutshwane	1–3	1	
B: TSHWANTSHISO/TERAMA Dipotso tse kgutshwane	4	1	
C: DIPALEKGUTSHWE Dipotso tse kgutshwane	5.1–5.2 5.3–5.4	1	
D: DITHOTHOKISO Dipotso tse kgutshwane	6.1–6.2	1	

ELA HLOKO: Etsa bonnete ba hore o arabile dipotso tse karolong TSE PEDI feela.

KAROLO YA A: PALE/NOBELE/NOVELE**POTSO YA 1: MAHLALE A KOPANE LEKWA – DN Katsie**

Ho botsitswe dipale TSE THARO karolong ena. Araba pale E LE NNGWE feela.

Bala qotso ena ka hloko, o nto araba dipotso tse thehilweng paleng yohle.

TEMA YA A

O tswela pele ho bua a le mong: 'Be butle wena, ke fumane leqheka le letle. Ke tla betla thipa e ntlentle ka sefate sena. Ha ke qeta ho e betla ke tla e tlotsa ka ferefe ena ya silivere hore e benye, mme e tsekeme hoja eka ke thipa ya sebele. Etlare (ke yena eo) ha ke fihla Foreistata kwana, ke e rekise ka tjelete e ngata. Ke tla bolella ya e rekang hore e entswe ka kgauta, mme e ke ke ya tsofala kapa ya jewa ke mafome le kgale. Banna ... ke sa tla ba fumana, thola o re tu! Wena o tla bona.'

Ka morao ho ditshiunyana di se kae hoba Sekgukguni a qete ho betla le ho kgabisa thipa ena e entsweng ka sefate, mme a ikgodise hore tje o entse tsona, a e phuthela hantle, a robala pelo e le tshweu bosiuung boo. A nna a bua ka pelong a re: 'Hosane ke tla tsohella tseleng e sa le mesong. Ke tla raka mafube, ke batla hore le ntjhabele hole. Ha e le mosadi enwa yena ke tla mmolella feela hore ke sa ilo batla mosebetsi, etswe o se a tenehile ke ho dula ha ka mona hae.'

- 1.1 Pele Sekgukguni a nka qeto ya ho betla thipa, o ne a sebetsa mosebetsi ofe? (1)
- 1.2 Hobaneng ha Sekgukguni a ile a etsa qeto ya ho ya rekisa thipa Foreistata? (1)
- 1.3 Mongodi o sebedisitse lewa lefe qotsong ho re senolela semelo sa Sekgukguni? (1)
- 1.4 Ke dintho dife TSE PEDI qotsong tse re tiisetsang hore ditaba tsa yona e ka ba tse lokelang ho hlahella tlhekelong ya pale? (2)
- 1.5 Ho ya ka diketsahalo tsa pale, hobaneng ha thipa e betlwang ke Sekgukguni e ke ke ya jewa ke mafome? (1)
- 1.6 Leeto la Sekgukguni la ho ya Foreistata le fapana jwang le la ho kgutlela ha hae mabapi le dipalangwang? Nehelana ka ntlha E LE NNGWE. (2)
- 1.7 Tshebediso ya thipa e betlilweng ka sefate, e bohlokwa jwang ntshetsopeleng ya poloto? (2)
- 1.8 Moreki wa thipa ya Sekgukguni o ne a hlaha tikolohong efe? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 1.9 Ditaba tsa qotso e ka hodimo di totobatsa mehla efe? Nehelana ka mohlala O LE MONG ho tswa qotsong. (2)
- 1.10 Ke polelo efe e re bontshang hore kgohlano e teng dipakeng tsa Sekgukguni le mohatsae qotsong, mme kgohlano eo ke ya mofuta ofe? (2)
- 1.11 Sekaseka kamoo mongodi a sebedisitseng karaburetso kateng ditabeng tse qotsong. (3)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko, o nto araba dipotso tse thehilweng paleng yohle.

TEMA YA B

Mananyetsa o fihlile motseng wa Kgauteng e sa le ka meso. Hoba a botse bathong, mme bona ba mo hlalose hantle, a tshwara terene e lebang Pimville. Ha a fihla motseng oo, a bona koloi e hirwang haufi mona.

Ka ha yena a ne a tla sokola le ho lahleha, a bona ho le molemo hore a mpe a kuke yona koloi eo e be e mo isang nomorong eo a e batlang. 5

Hoba nomoro e fumanehe, mme a lefe, a theoha a kena ka jareteng. Moshanyana ya ka bang dilemo di leshome ke enwa o ntse a bapala mona. 'Dumela ngwanaka' ke yena eo. 'Na ke ha ntate Sekgukguni mona?'

'E ntate ke hona teng, feela ntate ha a yo, o itse o sa ya ha mme Mmasekala ka seterateng sane, mme yena o mosebetsing toropong kwana', ho realo ngwana. 10

'Na ntatao ha a fihla maobane, o ne a sa tshwara mokotlana ...?' Ke Mananyetsa eo. 'Ha ke tsebe ntate, ha ke tswa bapala ke fumane a se a le teng,' ho realo moshanyana.

Mananyetsa a nna a botsa moshanyana dipotsonyana tse ngata ka bohlale. Qetellong a bona hore o kgatha thite, ha ho letho leo ngwana enwa a ka mo thusang ka lona. A nyahama pelo ho qeta ha moshanyana a bolela hore ntlo e notletswe. 15

- 1.12 Mananyetsa ha a fihla motseng wa Kgauteng tjena, o ne a tswa motseng ofe? (1)
- 1.13 Sepheo sa leeto la hae la ho tla Kgauteng e ne e le sefe? (1)
- 1.14 Ke mophetwa ofe ya ileng a fa Mananyetsa tlhahisoleseding ya hore a ka nna a fumana thuso Kgauteng? (1)
- 1.15 Ke maikutlo afe ao Mananyetsa a bileng le ona ka mora puisano ya hae le mora Sekgukguni qotsong? (1)
- 1.16 Bolela diketsahalo TSE PEDI tse ileng tsa etsahala ka mora puisano ya Mananyetsa le moshanyana eo ya qotsong. (2)
- 1.17 Kgetha karabo e nepahetseng ho tse latelang, o be o nehelane ka lebaka la karabo ya hao.
- Mofumahadi wa morena Ramoroko ka hara pale ena, ke mohlala o motle wa mophetwa ...
- A wa sehlooho.
- B wa tlatsetso.
- C ya namolang.
- D ya eletsang. (2)
- 1.18 Sekapolelo see, 'ho suha rapo la Puleng' se tsamaellana le ketsahalo efe qotsong? (2)
- 1.19 Ke ketsahalo efe e totobatsang sehlohlolo paleng ee? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 1.20 Na ho a makatsa ho ya ka semelo sa Sekgukguni ho bona a sa tsebise mohatsae ka bokgothokgotho ba tjelete boo a tlang a bo fumane? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 1.21 Dumellana le polelo e latelang ka ho nehelana ka lebaka.
- Sebaka seo Mananyetsa a fihlang ho sona qotsong, ke mohlala o motle wa tikoloho ya ditropong. (2)

[35]

POTSO YA 2: BOSWEU BA LEHLWA – Sello Moroe

Bala qotso ena ka hloko, o nto araba dipotso tse thehilweng paleng yohle.

TEMA YA C

Ka hopola hore mesuwe e ile kopanong, ka bua hanyenyane le Modiehi, yaba ke ile. Phaposing ya boLerato, e ne e le lerata feela, ba se ke ba ba ba eellwa le ha ke kena. Ka ya tulong sa bona hantle, le ha ke ne ke utlwa ke tsikinyeha jwalo, ka itshwara ka matla. Ka kena hlakoreng la Puse mona. Yena ke ne ke mo tseba le ha e ne e se hakaalo; ke mo tsebile mohla a neng a etetse kgaitseti ya ka.

5

Hang ha Lerato a tswa, 'O batla eng Hlomi? O tla re bolaisa wena,' ke Modiehi eo ka ho makala. Ka thola nakwana eka ke a nahana, ka ingwaya dintshi, ha pounama e ka tlase yona e le pakeng tsa meno, yaba ke re: 'Puse, ha ke tsebe hore na e be o tla utlwisisa seo ke tlilo se bua jwalo ka ha ke etsa, empa ke tshepa jwalo.' Ke nna eo ka lentse le tlase le tiileng. 'Bua Hlomi, mohlomong nka kgona ho o thusa.' Ke yena eo ka botshepehi. 'Puse, ke kgolwa hore seo ke tiileng ka sona o a se tseba, ke tlile ka baka la motswalle wa hao, Lerato. Hana ke a mo rata hle, empa ha a rate ho utlwisisa, ke tshaba hore ba tla tloha ba mo nka ba bohlale ba botjhabela, mme ke sale le monna Mateneng'.

10

- 2.1 Ke ketso efe eo Hlomi a e entseng qotsong e re bontshang hore ke motho ya nang le mamello? (1)
- 2.2 Nehelana ka ntho E LE NNGWE qotsong e re bontshang hore ditaba tsa yona e ka ba tse lokelang ho hlahella tlhekelong ya pale. (1)
- 2.3 Nehelana ka diketsahalo TSE PEDI tseo Hlomi a ileng a di etsa nakong eo mesuwe e neng e le kopanong ka yona. (2)
- 2.4 Bolela baphetwa BA BADEDI ba sehlooho qotsong. (2)
- 2.5 Qotsa diketso TSE PEDI qotsong tse senolang maikutlo a Hlomi a ho qakeha le ho tshoha. (2)
- 2.6 Pampitshana e neng e le tafoleng ya Hlomi, e radilwe setshwantsho sa tshwene, e ile ya mo tlisetsa kgohlano ya mofuta ofe? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 2.7 Bolela hore polelo ena ke Nnete kapa Mafosi, o be o tshehetse karabo ya hao ka lebaka.
Puse o ile a fela a buella Hlomi ho Lerato. (2)
- 2.8 Hlalosa kamoo ditaba tsa qotso ena di nyallanang kateng le polelo e reng, 'Ngwana ya sa Ileng o shwela tharing'. (2)
- 2.9 Dumellana le polelo e latelang ka lebaka.
Puse ke mophetwa wa tlatsetso paleng ena. (2)
- 2.10 Sekaseka kamoo ketsahalo ya ho dumelwa ha Hlomi ke Lerato e ileng ya eketsa tharahano kateng paleng ena. (3)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko, o nto araba dipotso tse thehilweng paleng yohle.

TEMA YA D

'Happy Hlomi, o tshile jwang?' Ke Lerato eo ho utlwahala hore o thabile. 'Happy ngwana, ke tshile hantle, ke utlwa ka lentswe hore e hlile o ikutlwa sentle tota! Lerato ha o tsebe kamoo ke ikutlwang kateng, eka nka be ke bua le wena tjena o le pela ka ... Ke kgona ho o tshwara. Se ke wa tshwenyeha ratu, ke tla be ke le teng mantsiboya.'	5
'Mantsiboya?' Ke yena eo ka ho halefa, 'Hlomi ke a bona e hlile ha o nthate. O a tseba mantsiboya ho nna ke lemo tse kae?'	
'Tjhe, tjhe Lerato se halefe, ke tla tla motsheharenyana hoba ke sa tshwarahane le mosebetsinyana o mongata mona lapeng'. Ka utlwa hore o tla re mosebetsana oo o bohlokwa yaba ke tswela pele, 'Empa ke kgolwa hore ke tla qeta kapele e be ke a tla. Ke kgolwa hore ho tla be ho tletse; e be le na le baeti?'	10
'Bona ba teng, empa se tshwenyeha, ba lokile haholo, mme ba tla thabela ho o tseba.' 'Ho lokile he ratu, ntebelle ka nako e kgutshwane. 'Bye.'	
'Ho lokile lavi, bye, bye.' Ka tsheha hoba a tjho jwalo. A aka fonofono le nna ka etsa jwalo yaba ke ile ke ntse ke tshehiswa ke ntswe lena la 'lavi'. Ha ke fihla hae ka bona koloi ka ntle, nomoro tsa yona e se tsa mona Letsumahole.	15

- 2.11 Puisano ya Lerato le Hlomi qotsong, e re tsebisang ka kgohlano e neng e le dipakeng tsa Hlomi le Tshiu? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 2.12 Ke baeti bafe ba neng ba lebelletswe habo Hlomi letsatsing leo ho buuwang ka lona qotsong? (1)
- 2.13 Ke ketsahalo efe ya bohlokwa ho Hlomi le Lerato e ileng ya etsahala matsatsi pele ho letsatsi le ho buuwang ka lona qotsong? (1)
- 2.14 Hlalosa seo Lerato a se bolelang ka mantswe ana, 'O a tseba mantsiboya ho nna ke lemo tse kae?' (2)
- 2.15 Ditaba tsa qotso ee di etsahalla tikolohong ya mofuta ofe? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 2.16 Mongodi o totobatsa jwang lewa la tlhoho dingolweng paleng ee? (2)
- 2.17 Ho ima ha Lerato ho re senolela mothinya o sa lebellwang jwang? (2)
- 2.18 Hlalosa kamoo ketsahalo ya ho tshwarwa ha Firi le Mmadito e totobatsang teketliso kateng. (2)
- 2.19 Hanana le polelo e latelang ka ho nehelana ka lebaka.
Ketsahalo ya ho sokoloha ha Tshiu, ke e nngwe ya diketsahalo tse bontshang phethelo paleng ena. (2)

[35]

POTSO YA 3: SEHLEKEHLEKE SA DEIDRO – VT Masima

Bala qotso ena ka hloko, o nto araba dipotso tse tla e latela tse thehilweng paleng yohle.

TEMA YA E

Ka ho panya ha leihlo Chikano a tlola a re o leka ho nanabela Cindy ka nqane ho tafole empa eo a qoba e sa le ka nako, mme jwale ba qala ho lelekisana ka kantorong, dipampiri le dipene di ewa mofela. Leha ho le jwalo, Chikano a ba a nautsa Cindy ka letsoho, a ba a mo tsheha haholo a ntse a re: 'O reng he jwale ha e le moo ke o tshwere?'

5

Ka yona nako eo lemati la buleha, mme sephankga sa monnamoholo se moriri o moputswa sa hlaha monyako. 'E be ke meleko yang eo ke e bonang ka moo banna? Hantlente le leka ho etsang lona ba babedi?' Ke monnamoholo eo.

Cindy le Chikano ba ne ba ntse ba tsheha ha monnamoholo a hlaha empa eitse ha ba bona hore ho se ho dubehile, ba thola hanghang ba ba arohana empa Chikano yena ka manganga a hae a mehla a tjamela monnamoholo, a mo sheba hampempe a nto re: 'E be ke mehlolo yang eo ke e bonang ha bannabaholo ba tla feresana le batjha ha ba rera bokamoso ba bona?'

10

'Le ne le rera bokamoso ba lona ka moo ka kantorong ya ka? Tlo kwano mona moshemane, o ke o tlohele bokaako bona ba hao ba ditsiebadimo! Nna ha ke na nako ena ya lona ya bosawana.'

15

- 3.1 Monnamoholo eo ho buuwang ka yena qotsong ee ke mang? O amana jwang le Chikano? (2)
- 3.2 Ditaba tsa qotso ee di totobatsa kganyetsano ya maikutlo ka tsela efe? (2)
- 3.3 Nehelana ka mawa A MABEDI a tiisang hore ditaba tse qotsong ke tse lokelang ho hlahella tlhekelong ya pale. (2)
- 3.4 Bolela mawa A MABEDI ao mongodi a a sebedisitseng ho totobatsa semelo sa Chikano qotsong ena. (2)
- 3.5 Hlalosa kamoo mongodi a hlhisang teketliso/phanyeho kateng qotsong ena. (2)
- 3.6 Kopano ya Chikano le mophetwa eo o mmoletseng ho 3.1, e bile le seabo sefe ntshetsopeleng ya diketsahalo paleng ee? (2)
- 3.7 Bolela hore polelo e latelang ke Nnete kapa Mafosi, o be o nehelane ka lebaka la karabo ya hao.
Ha ho kamano ya letho dipakeng tsa kopano ya Chikano le monnamoholo mmoho le eo mobishopo Biala a neng a e tshwere qalong ya pale. (2)
- 3.8 Polelo ena, 'ho kgahlwa ke none e feta e hlotsa', e nnetefala jwang ketsahalong eo ho yona Chikano a ileng a etela Amanda Isolo? (2)
- 3.9 Nnetefatsa polelo e latelang ka ho nehelana ka lebaka.
Mosebetsi wa Amanda wa bohhlwela, o mo totobatsa e le mophetwa ya tjhithja/phethahetseng. (2)
- 3.10 Na setswalle sa Nasala le Ramaqiti e ne e le sa nnete? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

Boela o bale qotso e latelang ka hloko, o nto araba dipotso tse tla e latela.

TEMA YA F

'Na o tseba ha Sam Zamiya eo e le motho ya ratang ho sebedisa dithunya?'

'Atjhe, ha ke na tsebo ya seo. Na ebe o nahana hore ke Zamiya eo ya o romelletseng dilalome, monghadi Chikano?'

'Le nna ha ke tsebe. Ke a leboha ka thuso ya hao. Re tla nne re bonane.' Eitse le pele Ramaqiti a ka bua ho hong, Chikano a phakisa a beha mohala fatshe, mme a nka ditepisi tse tla mmeha mokatong wa phaposi ya hae lekgarakgara. Ha Chikano a fihla ntlong ya hae, a ikakgela feela ka hare a ba a ema tlekelele. Ka tlong ka mona ho ne ho nka letsuka la sakerete eo monko wa yona a neng a qala ho o utlwa. Eitse ha a re o a shebisisa, a bona batho ba dutse ditulong, mme pelo ya hae ya itutlatutla ke letswalo. Nnete ke hore batho bana ba ne ba hlile ba tshosa ka baka la dibopeho tsa bona. Monna wa pele o ne a le molelelelelele, a le mosesanyane hape a le mesifa e roropetseng. Sefahleho sa hae se ne se le setsho tsho; se le selelele jwalo ka sa pere; molomo le dinko di le nyane di bile di le tshesane; mahlo ona a tshwana hantle le a katse, mme ka hara sutu e ntsho eo a neng a e tenne, o ne a itshwanela feela le sethotsela, yona koko ya bosiu.

- 3.11 Ke ketsahalo efe e amanang le dilalome eo Ramaqiti le Chikano ba buisanang ka yona qotsong? (1)
- 3.12 Ke ketsahalo efe e neng e susumeditse puisano e qotsong? (1)
- 3.13 Tshwano ke efe dipakeng tsa ketsahalo eo o e boletseng ho 3.12 le e ileng ya etsahalla Chikano Isolo? (2)
- 3.14 Sam Zamiya o ne a amana jwang le mokgatlo wa Bana ba Phiri, mme pheletso ya hae e bile efe? (2)
- 3.15 Ditaba tsa qotso ee, di totobatsa mehla efe ya diketsahalo? Nehelana ka mohlala O LE MONG qotsong o tiisang karabo ya hao. (2)
- 3.16 Kgetha karabo e nepahetseng ho tse ka masakaneng, o be o nehelane ka lebaka la karabo ya hao.
Seabo sa Ramaqiti paleng ena ke sa (mohlohlelletsi, mohanyetsi, monamodi). (2)
- 3.17 O nahana hore Ramaqiti o ne a tseba jwang ka mathata ao Chikano a neng a wela ka hara ona Botswana? (2)
- 3.18 Sekaseka kamoo mongodi a sebedisitseng karaburetso kateng ditabeng tse qotsong. (3)

[35]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 35

KAROLO YA B: TSHWANTSHISO/TERAMA**POTSO YA 4: SEFI – DJ Nkutha**

Bala qotso e latelang ka hloko, o nto araba dipotso tse thehilweng tshwantshisong yohle.

TEMA YA G

RABODITSE:	(A kgena.) Hei, keng wena, o pheha neng? Nna ke je dikokotwana tsa maobane empa ke sebetsa. Lefetwa lee leo ho thweng ke Nkepe le kae? Ha o ntse o re o kgathetse o batlile o eshwa o bua kang hoba ha o sebetse? O e tlohele eo pina hoba ke ya ka ha se ya hao, kapa o se o kgathetse ke nna mosadi ke tsebe? O re o batlile o bolawa keng? Ntho e teng ke ho ralotsa le motse ona o hasaka leshano. Ke tliilo o hata o swabe sa perekisi. Itlhalose mosadi pele ke o hwerehanya, ebile le mala a ka a a lomana ke tlala, mme ke tla kgora wena hona jwale. Ke Raboditse nna ha ke mmae. Wa pota feela, ke a phonyohelwa.	5
MMANKEPE:	Le ha o ntshosaka hakana ntate bonnete leqeba la ho kgumoha le ntshwere hampe. Mmatiisetso o ile a ntematsa hampe ka ho nkgahlella ka ntle. Ha re bue ka tsa bokamoso.	10
RABODITSE:	Tlohela ho mpotela wena. Lefetwa la hao le Nkepe lona ... (A kgaruma.) Bua kapele pele ke o tlatsa diso ke o bolaisitse makotofa. Nna ha ke a nka fatshe ke futsitse ntate hantle. Ntate o ne a sa tanakellwe ke mosadi ka mese e sehlopha e fetanang. O ne a phekola mahlanya. A le bula leqeba hloohong ka molamu. Le nna ke tla etsa jwalo.	15

- 4.1 Qolla ntho E LE NNGWE qotsong, e bontshang hore diketsahalo ke tsa mehleng ya kgale. (1)
  - 4.2 Qolla dintho TSE PEDI qotsong, tse bontshang ho tshwana dipakeng tsa Raboditse le ntatae. (2)
  - 4.3 Kgohlano e pakeng tsa Raboditse le Mmankepe qotsong e bakilwe ke eng? (1)
  - 4.4 Nakong ena eo Raboditse a fihlang ka yona o ne a tswa kae ho latela qotso? (1)
  - 4.5 Bolela hore dipuo tsa Raboditse qotsong di totobatsa maikutlo afe a hae. (1)
  - 4.6 Dipuo tsa Raboditse qotsong di bontsha leeme/tshekamelo ya mofuta ofe? Hobaneng o realo? (2)
  - 4.7 Tshwantshwano/Papiso e sebedisitsweng ke Raboditse mantsweng ana a hae, 'Ke tliilo o hata o swabe sa perekisi,' e re senolela botho bofe ba hae? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
  - 4.8 Ke ketsahalo efe tshwantshisong ee e dumellanang le mantsweng ana a reng, 'motswalle wa leshodu ke leshodu?' (2)
  - 4.9 Mohlohlelletsi ke mang letsholong la Raboditse la ho eka Motaung? Hobaneng o realo? (2)
  - 4.10 Na mongodi o atlehile ho reha sebakadi se latelang lebitso terameng ee? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- Kgathatso (2)

MMOHO LE

Boela o bale qotso e latelang ka hloko, o nto araba dipotso tse thehilweng tshwantshisong yohle.

TEMA YA H

MOTAUNG:	Ke tla o kwala molomo oo ka makotofa.	
MMATISETSO:	Ha ke noha nna hoo ke tla shwa le mantswe. Ke wena ya ntihileng letswele jwale ha o qeta o batla ho ntshiya potong. Hoja ka mpa ka dumela ho nyalwa ke Lenepa. Nka be ke nyalehile hobane o ne a ntlhanyetsa eo Mofokeng.	5
MOTAUNG:	Le Raboditse ke Mofokeng. Ebile ke sono ka wena. Thapelo e ka mora lebitla ha e sa thusa hobane mollo wa dihele o tla be o se o o tlabola. Ke mang ya reng ke o siya potong? Ha o kgotsofale ha ke sa le pela hao tjee? Mohla ke seng ke tlohile le tla ba leng ke a o tiisetse. O tla kopana hlooho. O a itlotlolla mosadi o a tseba!	10
MMATISETSO:	Ha ke sa tla hlola ke o kgalemela. Lefatshe nkutlwe ke re: 'Lefatshe, ke o nehela monna ka ke eo, ntlhokomelle yena. Ha ho se ka mo hlokomelang ntle le wena. Ke kopa o mo etse tsohle, feela o lese moya wa hae. Nkgalemelle yena ke eo.' Etsa kamoo pelo ya hao e o nehang kateng. Feela ha tseo di o qakile, se tshabe ho kgutlela ho nna morao. O thale o boela mosehlong.	15
MOTAUNG:	Ke sefela sa Mahalotho seo. Ka dithero tseo tsa hao tse hlokanang motheo o mphedisa pelo. Ha re robale re kgaohane le ho itlama ka dintho tse siyo.	

- 4.11 Dipuo tsa Mmatisetso qotsong ee, di totobatsa Motaung e le motho wa semelo sefe? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 4.12 Mmatisetso o bolelang ha a re, 'Ha ke noha nna hoo ke tla shwa le mantswe.'? (2)
- 4.13 Qolla dintho TSE PEDI qotsong tse totobatsang hore Motaung o fela a fetohile ho seo a neng a le sona pele. (2)
- 4.14 Ke ditlamorao dife TSE PEDI tse bosula tse ileng tsa aparela bophelo ba Motaung ha a se a ngadile lelapa la hae? (2)
- 4.15 Polelo ena, 'ho llela lebeso le qhalaneng' e dumellana le ketsahalo efe qotsong? (2)
- 4.16 Ke mothinya ofe o sa lebellwang o etsahetseng bophelong ba Tiisetso? (2)
- 4.17 Mantswe ana a Mmatisetso a ketsahalang ya mohla Motaung a hanang ho mamela keletso ya hae, 'Lefatshe, ke o nehela monna ka ke eo, ntlhokomelle yena. Nkgalemelle yena ke eo,' a tjebela mmadi pele jwang? (2)
- 4.18 Ke ntlha kapa mohopolo taba ya hore banna bohle ba hlekefetsa basadi jwalo ka Raboditse le Motaung ho latela ditaba tsa qotso? (2)
- 4.19 Tshohla kamoo mongodi a sa atlehang kateng ho sebedisa lewa la tlholo dingolweng seabong sa Mmatshole tshwantshisong ena. (3)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 35

KAROLO YA C: DIPALEKGUTSHWE

Ho botsitswe dipotso TSE NNE karolong ena. Araba POTSO ya 5.1 le 5.2 KAPA 5.3 le 5.4.

POTSO YA 5: PELO E JA SERATI – ME Makhapa le ba bang

5.1 Bala qotso e latelang ka hloko, o nto araba dipotso tse thehilweng palekgutshweng yohle.

TEMA YA I**SETHEPU**

'Jwale motswalle, Sofia yena o a e dumela taba eo?'

'Ha ke eso bue le yena ke hlile ke lomahantse meno. Ke nne ke etse dipapiso feela, mme ke bone a natefelwa. E ka re o emetse feela ke re; ha re ye!'

'O se ke wa thetseha ke seo o se nahanang ka mosadi, motswalle. Basadi ke tau di mesana. O tla reng ha a ka re yena o tla ya ha hao moo ha o ka lahla mosadi wa hao, mmabana? Na o tla mo lahla ka lebaka la hae? Tloha mona, motswalle. Ke o kgothaletsa hore o ke o shebe ditaba ka ihlo le leng. Ha e le ya sethepu yona, e hlotse bomaikgona, ba setse ba itlhophere.'

'Ke a bona motswalle o nka lehlakore. Ditaba tsa hao di ntse di sa fapana le tsa Matlhoriso. Ha ke tsebe le kopana kae moo le fanang moya ona teng. Feela ho tla bonahala ha mmela o ntse o puta.'

'Ha se mantswe ao, motswalle. Nka dikeletso o tlohele ho faposa ditaba.'

'Molemo ke hore re tlohele taba ena Sankutu. Ke bona hore re tloha re fapana ka mantswe ho sa hloka hlahle. Ha e le Sofia yena, ke a mo nyala.'

Ba arohana jwalo Setolotolo le Sankutu. Sankutu o leba ha hae a ntse a bua a le mong 15

- 5.1.1 Sethepu se qadile neng? (1)
- 5.1.2 Ho thwe ke mabaka afe A MABEDI a susumetsang hore batho ba nyale sethepu kajeno? (2)
- 5.1.3 Ke kgohlano ya mofuta ofe e hlahellang qotsong ee? Hobaneng o realo? (2)
- 5.1.4 Ka ntle le kgohlano, ke dintho dife tse ding TSE PEDI tse teng qotsong tse lokelang ho hlahella tlhekelong/tliahisong? (2)
- 5.1.5 Mongodi o sebedisitse puisano e qotsong ee ka sepheo sefe? (2)
- 5.1.6 Nehelana ka dintho TSE PEDI palekgutshweng, tse bontshang hore diketsahalo tsa yona ke tsa mehleng ya kajeno. (2)
- 5.1.7 Polelo ena, 'ho ya le kgongwana hodimo', e nnetefatswa ke ketsahalo efe ditabeng tse qotsong? (2)
- 5.1.8 Setolotolo ke mophetwa ya ntlhanngwe kapa ke ya tjitja? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 5.1.9 Sekaseka kamoo mongodi a sebedisitseng puisano kateng qotsong ena. (3)

MMOHO LE

- 5.2 Boela o bale qotso e latelang ka hloko, o nto araba dipotso tse thehilweng tshwantshisong yohle.

TEMA YA J

TLWAELO

Tsatsi le leng, hosengseng, Teboho ptjangptjang! le molelemahadi wa lekase la bafu ka foranteng ya ntlo ya hae. A qhomela hodimo ke letswalo, a tjhethja ka santhao a ntshitse mahlo dinameng sa katse e bona tweba. Nengneng a boya sekwele. A leba lekaseng leo la ditopo a itetile sefuba. A fihla a le bula, a fumana popohadi e ntsho e tonne mahlo. A bitsa maponesa, a akofa. 5
Maponesa a fihla ka nako e sa fediseng pelo, a bua le Teboho, a re: 'Se tshohe, hatabutle. O sireletsehile. O sireleditswe ke demokrasi naheng ena.

Ba kgahlanong le demokrasi ba ke ke ba o besa wa tuka. Ho uwa pele e seng morao. Ya batlang tsa morao o batlana le lemao la phakwe. Rona re tjhaba sa mookodi, tjhaba se kopaneng. Ho leka ho re arohanya ka masawana a nako e fetileng ke ho suha rapo la puleng. Maponesa ao ha a realo, a nka lekase leo la bafu, ba ikela ka lona. 10

- 5.2.1 Diketsahalo tse qotsong di etsahalla motseng ofe? (1)
- 5.2.2 Ho ya ka diketsahalo tsa palekgutshwe ke mang ya ka beng a behile lekase leo ho buuwang ka lona qotsong? (1)
- 5.2.3 Ke ntho efe eo bana ba moahisane wa Teboho ba neng ba e etsa ho Teboho le ho Letia ka ho tshwana? (1)
- 5.2.4 Mongodi o re ke ntho efe e neng e ferola moahisane wa Teboho dibete ka ho fetisisa? (1)
- 5.2.5 Hobaneng ha moahisane wa Teboho a ileng a fihla hekeng ya sekolo ka phafa? (1)
- 5.2.6 Bolela hore polelo e latelang ke Nnete kapa Mafosi, o be o fane ka lebaka. Teboho ke mophetwa ya tjitja. (2)
- 5.2.7 Kgethollo/Leeme leo re le bonang palekgutshweng ena ke la mofuta ofe? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 5.2.8 Ke ketsahalo efe palekgutshweng e tiisang mantswe a reng, 'matlo ho tjha a mabapi?' (2)
- 5.2.9 Ke thuto efe eo mongodi a fanang ka yona palekgutshweng ee? (2)
- 5.2.10 Ketsahalo eo ho yona Swanepoel a ileng a ya hekeng ya sekolo ka phafa, e mo senola e le motho wa semelo sefe? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 5.2.11 Nnetefatsa polelo e latelang ka ho fana ka lebaka. Lewa la tlhoho le sebedisitswe ka katleho palekgutshwe ena. (2)

KAPA

5.3 **MODIA – MK Mofihli le ba bang**

Bala qotso ena ka hloko, o nto araba dipotso tse tla e latela. Ela hloko hore dipotso di itshetlehile palekgutsweng yohle, e seng hodima qotso feela.

TEMA YA K

KE NE KE SA KGOLWE	
Ka bomadimabe Makatikati o ne a behile molao o reng batjhana ba hae ba se ke ba tsamaya le ho bapala le bana ba bang. Bana ba ne ba sa utlwisise hore na ke ka lebaka la eng ha maloma bona a ba behela molao o thata hakalo. Mohlomong motho ya neng a utlwisisa lebaka la molao ona o sehloho, e ne e le yena maloma bona.	5
Taba ena ya ho se bapale le bana ba bang ya ba ngongorehisa ha bohloko, hoo ho ileng ha etsa hore ba dule ba touta jwaloka batho ba baholo. Ka nako e nngwe ba ne ba ye ba rere ho thobela ha nkgono wa bona empa ba se kgone ka lebaka la ho se tsebe hantle hore na teng ho uwa le jwang. Ha e le ditabeng tse ding tse kang tsa dijo le tjelete ya sekolo, maloma bona enwa o ne a ba hlokometse haholo.	10
Ha ho tluwa ka diaparong le teng o ne a ntse a ba hlokometse jwalo feela. Esale bana bana ba fihla mona, malome wa bona o se a alosetsa pela tsela e yang sekolong e le hore ha sekolo se tswa, a tle a bone hore bana ba kgaitse die ha ba tsamaye le ba bang bao a sa batleng ha ba ka ba tsamaya le bona.	15

- 5.3.1 Diketsahalo tse qotsong e ka hodimo di etsahalla motseng ofe? (1)
- 5.3.2 Qabang kapa twantshano e neng e le pakeng tsa Makatikati le kgaitse die ya hae e bitswang? (1)
- 5.3.3 Nehelana ka dintho TSE PEDI tsa bohlokwa tse lokelang ho hlahella tlhekelong/tlhahisong ya pale. (2)
- 5.3.4 Tikoloho eo Makatikati a neng a phela ho yona e mo thusitse jwang ho fihlella morero oo a ileng a o phethahatsa? (2)
- 5.3.5 Polelo e reng, 'lebitso lebe ke seromo' e dumellana jwang le lebitso la Makatikati? (2)
- 5.3.6 Bolela hore polelo e latelang ke Nnete kapa Mafosi, o be o nehelane ka lebaka la karabo ya hao.
Makatikati o ne a tshwere batjhana ba hae hampe hobane o ne a iphetetsa ho seo mme wa bona a kileng a mo etsa sona. (2)
- 5.3.7 Hlalosa hore tikoloho ya diketsahalo palekgutshweng ena ke ya mofuta ofe. Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 5.3.8 Makatikati o bua a le mong o re, 'perekisi e monate ho feta lengangajane, ruri ke sa tla phela', Bohlokwa ba boipuiso boo ke bofe? (2)

5.3.9 Na ketso ya Makatikati ya ho apara seaparo sa kereke pele mapolesa a fihla ke ntho e amohelehileng? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)

5.3.10 Ha o ne o le Mmadiepollo, o ne o tla etsang ha o bona se etsahetseng ka ditloholo tsa hao ha Makatikati? (2)

LE

5.4 Bala qotso e latelang, o nto araba dipotso tse thehilweng tshwantshisong yohle.

TEMA YA L

BONTSHUNYEGGARE

Bakeng sa hore diofisiri di botse dipotso tsa thola tsa re tu! Ka hanong la tsona ha omella ngo! Lebaka le neng le etsa hore ho be le kgutso ke hobane ba ne ba utlwa empa ba sa utlwisise. Ba ne ba sa utlwisise hore na e feela ba merabe ba tswile ditlhorisong le matshwenyehong a bona. Ha mokomishinara a se a lemohile hore ha ho nko ho tswa lemina, a tswela 5 pele ka ditaba tse ding.

O buile jwalo ho bonahala hore ha ho ya mametseng seo a ntseng a ba bolella sona. Bohle ba ne ba sa thabela sena seo ba qetang ho se bolellwa. Ha mokomishinara e moholo wa mapolesa a se a qetile ditaba tsa hae a kwala kopano ena. 10

5.4.1 Kopano ena e ne e tshwaretswe sebakeng sefe? (1)

5.4.2 Mophetwa eo diketsahalo tsa palekgutshwe di thehilweng hodima hae o bitswang? (1)

5.4.3 Ke ntho efe E LE NNGWE ho tse latelang, eo mongodi a sa e sebedisang ho senola botho/semelo sa baphetwa palekgutshweng ena?

- A Tshobotsi ya mophetwa
- B Diketso tsa mophetwa
- C Bana ba mophetwa
- D Maemo a bophelo a mophetwa (1)

5.4.4 Ke tshwano efe e teng pakeng tsa tau le bontshunyekgare? (2)

5.4.5 Hlalosa seabo seo bontshunyekgare ba bileng le sona palekgutshweng ena. Ngola dintlha TSE THARO. (3)

5.4.6 Na o ka re Raperetla ke mophetwa ya ntlhanngwe? Tiisa karabo ya hao ka lebaka. (2)

5.4.7 Sesosa sa kgohlano palekgutshweng ena ke sefe? (2)

- 5.4.8 Ke eng e ileng ya etsa hore Mmadiepollo a robale ha monate mohlang baeti ba hae ba fihlileng? Kgetha karabo e nepahetseng.
- A O ne a sa kule haholo mohlang baeti ba fihlileng.
  - B O ne a sa tshabe hobane o ne a se mong bosiuung boo.
  - C Rakgadi wa Makatikati o ile a mo todisa a ba a mo nwesa ditlhare.
  - D Rakgadi wa Makatikati o ile a mo phehela dijo tse hlabosang. (2)
- 5.4.9 Sekaseka kamoo mongodi a atlehileng kateng ho reha palekgutshwe ena lebitso. (3)

[35]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 35

KAROLO YA D: DITHOTHOKISO

Araba POTSO ya 6.1 le POTSO ya 6.2.

POTSO YA 6

6.1 Bala thothokiso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

FATSHENG LENA – PM Ramathe

- 1 Kajeno ke mantakalatsane re a bapala,
- 2 Ka boholo le bonyane re seemeng,
- 3 Kgethollo ke sekgalekgale tlwaelo ya baholoholo,
- 4 Mantakalatsane re a takalatsa ha ho kgethollo.

- 5 Kajeno mehla e fetohile re a ipusa,
- 6 Maoba re ne re bua ka Mmantsopa setsebi,
- 7 Kajeno re bua, Boithatelo, mophedisi,
- 8 Hoba rona diketso ke boithatelo ba pelo ho thabisa.

- 9 Ke masea ditameneng ho a qhafutsakwa,
- 10 Motsamao ke matswedintsweke tholwana ya mothamahane,
- 11 Botjha tholwana bohlokwa sentebale,
- 12 Puo ke pina ya mehla: Hwenene nkuke.

- 13 Fatsheng lena la mapalesapelo la masetladibete,
- 14 Kobo re apere botswa re apere bofokodi,
- 15 Bojakane re bo qwaile re bo phephethile,
- 16 HOBA RE BUSWA KE: Boithatelo: re thabile.

- 17 Ka mehla ha ke sheba tsa lena ditlhoka,
- 18 Moya wa ka o haraswana dikoto,
- 19 Ya me pelo e tlokoma sa lekweba,
- 20 Moya wa ka o futha sa leqeba.

- 6.1.1 Mokgabisopuo o sebedisitsweng molathothokisong wa 2 o bitswang? (1)
- 6.1.2 Qolla mantswe A MABEDI a nang le moelelo o le mong le 'jwala' temanathothokisong ya 3. (2)
- 6.1.3 Ke phetapheto ya mofuta ofe e sebedisitsweng molathothokisong wa 13? (1)
- 6.1.4 Ke setsebi sefe sa mehleng ya kgale seo ho buuwang ka sona temanathothokisong ya bobedi? (1)
- 6.1.5 Qolla lekgohledi molathothokisong wa 15. (1)
- 6.1.6 Ke mokgabisopuo ofe o sebedisitsweng molathothokisong wa 19 le wa 20? (1)

- 6.1.7 Bohlokwa ba phetapheto ya mantswe e diehileng, e fumanwang melathothokisong ya 1 le 4 ke bofe melathothokisong eo? (2)
- 6.1.8 Hlalosa se bolelwang ke molathothokiso wa 10 ka mantswe a hao. (2)
- 6.1.9 Mabitsomamarane a sebedisitsweng molathothokisong wa 3 a sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 6.1.10 Hobaneng ha mantswe a molathothokisong wa 16 a ngotswe ka mongolo o moholo? (2)
- 6.1.11 Anastrofi e sebedisitsweng molathothokisong wa 19, e o thusa jwang ho utlwisisa maikemisetso a sethothokisi ka ho e sebedisa molathothokisong oo? (2)

MMOHO LE

- 6.2 Bala thothokiso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

LEFU LA MORENA GEORGE VI – KE Ntsane

1 O ile ho Fitoria le Moshweshwe, badimo,
 2 Mmusong o se nang dikgoka, kganyeng,
 3 Haufinyane mona maobanyana,
 4 Kgosikgolo Mmantshebo Rasefabatho,
 5 O tswa nna kokota ha Khing, moreneng,
 6 A kokota a bile a phehella, morena,
 7 A re, 'ntshepise, morena, ke a rapela,
 8 Etsisa Mmabasotho, Fitoria o re fuame'.
 9 Llo sa bana ba Fitoria sa hlaba hole,
 10 Sa utlwahala hare ho Afrika tshong ba difate,
 11 Merung ya tau le phiri, dibata;
 12 Sa utlwahala tsebeng tsa Lisabeta, ngwana Kgosi,
 13 Kgosana ya utlwa bohloko ya ferekana,
 14 Fofane hodimo sa meketsa ka ntswe le bohloko.

- 6.2.1 Ke mang eo ho buuwang ka yena thothokisong ee? (1)
- 6.2.2 Qolla lentse molathothokisong wa 1 le re tsebisang hore Moshweshwe ha a sa phela. (1)
- 6.2.3 Fitoria o ne a busa setjhabeng sefe? (1)
- 6.2.4 Ke lentse lefe le nang le moelelo wa 'ho kopa' melathothokisong ya 5 le 6? (1)
- 6.2.5 Mokgabisopuo o sebedisitsweng molathothokisong wa 14 o bitswa eng? (1)

- 6.2.6 Karaburetso e sebedisitsweng molathothokisong wa 6 ke ya mofuta ofe? (1)
- 6.2.7 Molathothokisong wa 9 ho phetaphetuwe modumo ofe ho bopa poeletsamodumo? (1)
- 6.2.8 Kgonyetso e sebedisitsweng molathothokisong wa 9 e sebedisitswe ka maikemisetso afe molathothokisong oo? (2)
- 6.2.9 Tlohelo e molathothokisong wa 1, e sebeditswe ka sepheo sefe? (2)
- 6.2.10 Thothokiso ee ke ya mofuta ofe? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 6.2.11 Sejura/Kgefutsohare e sebedisitsweng molathothokisong wa 5, e o thusa jwang ho utlwisisa sepheo sa sethohokisi ka ho e sebedisa molathothokisong oo? (2)
- 6.2.12 Tshohla maikutlo a sethohokisi a totobatswang ke thothokisong ena. (3)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA D: 35
MATSHWAO A PAMPIRI YOHLE: 70